

Agroleśnictwo

Najważniejsza innowacja w rolnictwie

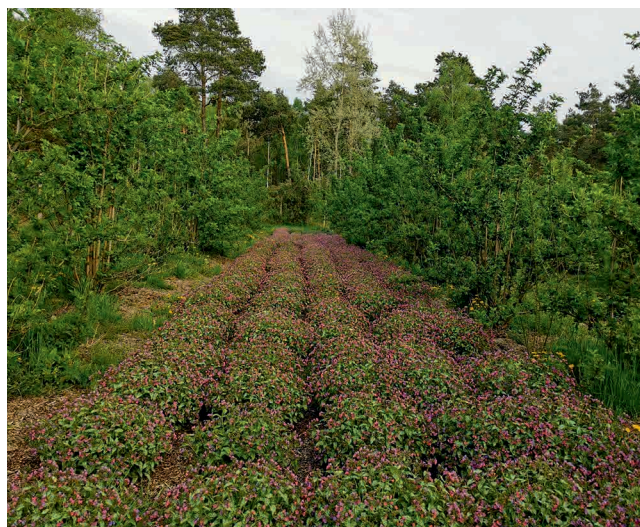
Agroleśnictwo* to sposób użytkowania gruntu rolnego, umożliwiający uprawę dwóch lub więcej różnych gatunków roślin na tym samym areale bez utraty wysokości plonu i korzyści ekonomicznych z hektara. Wśród dobrodziejstw środowiskowych takich upraw należy wymienić efektywne wykorzystanie nawozów poprzez ich wchłanianie najpierw przez korzenie roślin płytko ukorzenionych, a następnie – głęboko ukorzenionych. System rolno-drzewny wspiera bioróżnorodność i jest komplementarny w stosunku do rolnictwa ekologicznego. Charakteryzuje się zadarnieniem gleby niskimi roślinami, co zapobiega wzrostowi chwastów oraz erozji gleby. Często poprzez właściwe dobranie kilku gatunków do stanowiska i zastosowanie niskiej roślinności w międzyrzędziach nie trzeba już wykonywać zabiegów herbicydowych, a pobrany w tych miejscach surowiec może być wykorzystany na przetwórstwo czy też jako składnik pasz.

Ta forma gospodarowania ziemią pozwala na jednocześnie prowadzenie hodowli zwierząt. Grupa Konsultacyjna Międzynarodowych Ośrodków Badań nad Rolnictwem (CGIAR) na szczycie klimatycznym w Bonn (6-17 listopada 2017 r.) wymieniła ją na pierwszym miejscu wśród dziesięciu najważniejszych innowacji w rolnictwie pozwalających przystosować się do zmian klimatu. W ramach systemów agroleśnych rozróżnia się: ogród leśny, system alejowy, pasy wiatrochronne, zadrzewienia śródpolne i strefy buforowe. W Polsce spotykamy również system mieszany alejowy i *silvopastoralism*, gdzie hodowla i chów zwierząt odbywają się na pastwiskach wśród zadrzewień. Wypas w takich zbliżonych do naturalnych warunkach chroni stado przed upałem, deszczem i wiatrem, a także zapewnia dobrostan. Jest to jedna z najbardziej wydajnych metod rolnictwa węglowego. Dodatkowa pasza tzw. liściarka ubogaca dietę zwierząt. Wypas w sadzie owocowym czy też na pastwiskach z zadrzewieniami śródpastwiskowymi, czy w zagajnikach krótkiej rotacji wpływa na cały ekosystem i poprawia strukturę gleby. Zwierzęta mogą oddziaływać korzystnie na uprawy i chronić przed szkodnikami. Przykładem jest wprowadzenie kaczek biegusów do sadu, by pomogły walczyć ze ślimakami.

Uprawy alejowe to prowadzenie drzew i krzewów w rzędach oddalonych od siebie na taką odległość, by można było swobodnie prowadzić mechaniczną uprawę innego gatunku (niskiego) pomiędzy nimi, tj. w alejach. W metodzie tej można wysadzać współrzędnie zarówno rośliny jednoroczne, jak i wieloletnie. Bywa też ona pomyślnie łączona z prowadzeniem pasieki oraz uprawą grzybów w strefie podszytu w rzędach drzew lub krzewów. Obecność zadrzewień obniża średnie temperatury i podnosi wilgotność powietrza, łagodząc skutki suszy na wybranym obszarze. Uprawy alejowe stanowią zrównoważoną produkcję rolną, przeciwdziałając erozji gleby, poprawiając mikroklimat i jednocześnie zachowując bioróżnorodność.

Modelowym przykładem gospodarstwa agroleśnego alejowego są **Lubelskie Ziola Barbary Baj-Wójtowicz w Sosnowce** w województwie lubelskim. W latach 2017–2020 zrealizowano w nim projekt pt.: „Innowacyjny model produkcji, przetwórstwa i dystrybucji ziół w Dolinie Zielawy” z działa-

nia „Współpraca”, objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020. W ramach przedsięwzięcia pani Barbara wprowadziła do uprawy w systemie agroleśnym z czarnym bzem oraz z różą owocową (pomarszczoną i dziką) rośliny cieniulubne dziko rosnące będące gatunkami zagrożonymi i/ lub chronionymi, tj. miodunkę plamistą, malinę moroszkę i przetacznik leśny. W gospodarstwie stosuje się ściółkowanie mulczem (słoma, sucha trawa, zrębki), przyspieszając przez to procesy glebotwórcze. Do nasadzeń wybrano gatunki dostarczające nie tylko drewno w długiej perspektywie czasowej, lecz także surowce zielarskie (owoc, liście kwiaty), pożytek pszczeli (nektar, pyłek). Z prof. Ewą Osińską i dr Wiesławą Rosłon ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie opracowano sposoby przetwórstwa zebranych owoców, części roślin, w tym liści na susz z przeznaczeniem na herbaty i przyprawy. Plony z uprawy prowadzonej w systemie ekologicznym stanowią dobre źródło dochodów. Marka *Lubelskie Ziola* jest stale rozwijana i cieszy się dużym zainteresowaniem odbiorców produktów. W organizowanych w gospodarstwie pani Barbary demonstracjach, warsztatach zielarskich, wizytach studyjnych i kursach uczestniczą także rolnicy. Zagrodę odwiedziło od 2017 roku ponad 4 tys. osób.

Bez czarna z miodunką plamistą, uprawa alejowa; gospodarstwo dr Barbary Baj-Wójtowicz, woj. lubelskie

Uprawa alejowa róży pomarszczonej z maliną moroszką; gospodarstwo dr Barbary Baj-Wójtowicz, woj. lubelskie

Na podstawie wdrożonych innowacji z zakresu agroleśnictwa powstało wiele opracowań naukowych, popularyzujących ten system produkcji. Praca zbiorowa wydana w 2020 roku przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie pod redakcją prof. Ewy Osińskiej i dr Barbary Baj-Wójtowicz, tj. „Agroleśnictwo – najważniejsza innowacja w rolnictwie” stanowi niejako kompendium wiedzy na ten temat. Przeznaczona jest ona dla szerokiego grona odbiorców, w tym rolników i doradców. W książce umieszczono artykuł dr Katarzyny Pawickiej-Jóźwiak i dr. Piotra Jóźwiaka (rolników i pszczelarzy z województwa łódzkiego, gm. Rogów) pt. „Możliwości wykorzystania agroleśnictwa w drzewostanach pochodzenia antropogenicznego”. Autorzy opisują w nim warunki prowadzenia produkcji agroleśnej w Polsce i zwracają uwagę na szanse, jakie stoją przed naszym krajem w zakresie wypromowania takiej działalności w najbliższych latach.

W Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 w ramach działań leśno-zadrzewieniowych wymienia się interwencję 10.13. „Zakładanie systemów rolno-leśnych”. Wsparcie przyznawane jest do powierzchni, na której rolnik zadeklaruje, że założy takie właśnie uprawy. Jest to możliwe na gruntach wykazanych w ewidencji gruntów i budynków jako rolne, w tym orne lub trwale użytki zielone, z wyłączeniem TUZ na obszarze Natura 2000. Agroleśnictwo należy w ramach tej interwencji wprowadzić na obszarze co najmniej 0,1 ha i nie większym niż 40 ha w jednym roku. Dofinansowanie jest płatnością ryczałtową i jest możliwe w pierwszym roku przyznania środków do założenia systemów rolno-leśnych i w kolejnych latach (5 lat) do ich utrzymania i pielęgnacji. Jeśli taka kompleksowa forma uprawy spełnia warunki do otrzymania płatności bezpośrednich, to rolnik do tej samej powierzchni otrzyma dodatkowo także i te środki. Zakładanie systemu rolno-leśnego wolno rozpocząć dopiero po uzyskaniu z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa postanowienia o spełnieniu warunków do przydzielenia pomocy. Wsparcie jest przyznawane na założenia agroleśne składające się wyłącznie z rodzimych gatunków drzew lub krzewów określonych w załączniku 1 rozporządzenia leśno-zadrzewieniowego**.

Interwencja zakłada zastosowanie co najmniej 3 różnych gatunków drzew lub krzewów, w tym zapewniając 51% gatunków liściastych i 10% najmniej licznego gatunku spośród trzech gatunków najliczniejszych. Wiek sadzonek powinien wynosić co najmniej 2 lata lub należy zastosować rozsady mikoryzowane albo z zakrytym systemem korzeniowym. Wymagana liczba drzew lub krzewów na 1 ha to 150 szt. minimum i 250 szt. maksimum. Omawiana interwencja uwzględnia także, że będą zachowane odległości między nimi na działce co najmniej 3 m. Od granicy sąsiedniego gruntu będącego własnością innego podmiotu należy odsunąć się z nowymi roślinami o minimum 2 m. Nasadzenia należy wykonać w jednym lub dwóch rzędach oddalonych od kolejnych rozsad o co najmniej 10 m i nie więcej niż 30 m. Szerokość

kość nasadzenia w formie jednego rzędu powinna wynieść 4 m, a w formie dwóch rzędów – nie może być mniejsza niż 4 m i większa niż 7 m. Ponadto założenie systemu rolno-leśnego na TUZ może przyjąć dowolną postać – zarówno liniową, jak i rozproszoną. Sadzenie można wykonać jesienią w roku składania wniosków (po uzyskaniu z ARiMR postanowienia) lub najpóźniej wiosną roku następnego po roku złożenia takiego dokumentu, nie później jednak niż do 1 czerwca tego roku. Wymagane jest oznakowanie w terenie gruntu przeznaczonego do założenia systemu rolno-leśnego. Ochrona tego typu upraw jest obowiązkowa i powinna być stosowana przez minimum 3 lata od posadzenia. Oznacza to, że od razu należy zabezpieczyć je w sposób zadeklarowany we wniosku, przy czym można stosować różne metody, jak: osłonki, paliki, wełnę owczą lub repelenty.

Pielęgnacja, zakładana przez wymienioną interwencję PS WPR, polega przede wszystkim na mechanicznym niszczeniu roślinności zielnej. Obszar z nasadzeniami drzew lub krzewów powinien być pozostawiony wolny od chwastów. Zaleca się jego zadarnienie i koszenie. Rośliny zagłuszające sadzonki należy usunąć co najmniej dwa razy w roku, w okresie od 1 kwietnia do 3 sierpnia. Informację o dacie przeprowadzonego zabiegu pielęgnacyjnego rolnik powinien wpisywać na bieżąco do rejestru (wzór tego dokumentu znajduje się w zał. 6 rozporządzenia leśno-zadrzewieniowego). Na prowadzone prace pielęgnacyjne przysługuje 300 zł/ha/rok przez 5 lat tylko do gruntów, na których rolnik założył system rolno-leśny w ramach PS WPR 2023–2027.

Wniosek o wsparcie na zakładanie systemów rolno-leśnych składa się w terminie od 1 czerwca do 31 lipca. Należy załączyć do niego wypis z ewidencji gruntów i budynków dotyczący działek ewidencyjnych, na których są położone grunty przeznaczone na założenie systemów rolno-leśnych; dokumenty potwierdzające własność tych gruntów; pisemną zgodę pozostałych właścicieli, jeśli grunty stanowią przedmiot współwłasności; pisemną zgodę małżonka rolnika na założenie systemu.

Po wykonaniu inwestycji należy złożyć do ARiMR oświadczenie rolnika o założeniu systemu rolno-leśnego. Należy to zrobić do 9 czerwca roku następnego po roku, w którym złożono wniosek o przyznanie wsparcia na ten cel.

Anna Walas

* *Agroleśnictwo – nazwa pochodzi od angielskiego „agroforestry”, składa z dwóch członów „agro”, czyli rolnictwo oraz „leśnictwo”, czyli naśladowanie struktury lasu*

Źródła i polecane strony:

- * 1) rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 kwietnia 2023r. w sprawie szczegółowych warunków i szczegółowego trybu przyznawania i wypłaty pomocy finansowej na wsparcie inwestycji leśnych lub zadrzewieniowych oraz w formie premii z tytułu zalesień, zadrzewień lub systemów rolno-leśnych w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz.U. poz. 737), zwane rozporządzeniem leśno-zadrzewieniowym
- 2) <https://lubelskieziola.pl/projekt/>
- 3) „Agroleśnictwo – najważniejsza innowacja w rolnictwie”, red. Ewa Osińska, Barbara Baj-Wójtowicz, CDR w Brwinowie, Oddział w Poznaniu, 2020 r.